

Elektroenergetsku mrežu u BiH snabdijeva pet termoelektrana, ukupne instalisane snage 2.073 MW. Četiri termoelektrane su u državnom vlasništvu, i to: TE Tuzla (723 MW), TE Kakanj (450 MW), TE Ugljevik (300 MW) i Gacko (300 MW), a jedna termoelektrana je u vlasništvu privatne kompanije – TE Stanari (300 MW). Iako su najveći proizvođači struje, državne termoelektrane, prema dostupnim revizorskim i finansijskim izvještajima, imaju istovremeno i najveće gubitke koji su uzrokovani zastarjelom tehnologijom. Gubici nastaju zbog češćeg održavanja postrojenja, s jedne strane, ali i zbog nedomaćinskog poslovanja, prekomjernog zapošljavanja i drugih neregularnosti. Nasuprot državnim, TE Stanari, koja je u vlasništvu privatne kompanije EFT, srbijanskog biznismena Vuka Hamovića, iz godine u godinu ostvaruje profit zahvaljujući povlasticama dobijenim od strane vlasti u Republici Srpskoj.

Postojeće termoelektrane na ugalj suočavaju se sa brojnim problemima, a najistaknutiji jezađenje zbog koga će BiH biti pod sankcijama Evropske energetske zajednice (EEZ). Planovi Evropske unije idu u pravcu zatvaranja svih termoelektrana na ugalj do 2050. godine i potpuni prelazak na ekološki prihvatljive izvore energije. Međutim, iako načelno usmjerene ka EU integracijama, vlasti u Bosni i Hercegovini nemaju istu viziju, a o tome govori najmanje pet planiranih projekata vezanih za termoelektrane na ugalj (Kamengrad, Ugljevik III, Gacko II, Banovići, Tuzla VII). Njihova izgradnja je još neizvjesna, a planirana je kreditnim zaduživanjem kod banaka iz Kine ili investicijama stranih biznismena čiji je kapital sumnjivog porijekla.

Izgradnja TE Kamengrad kod Sanskog Mosta je od strane Vlade FBiH 2016. godine proglašena strateški važnim projektom u energetici u BiH. Procijenjena vrijednost ove investicije je više od milijardu KM, a vlasnik projekta je vlastima bliska firma Lager iz Posušja. Tokom 2017. godine, u organizaciji Agencije za unapređenje stranih investicija BiH (FIPA), firma Lager i kineska kompanija Energy China Group imali su više sastanaka na kojima su dogovarani detalji. Na kraju godine, u Budimpešti je potpisan Memorandum o suradnji na realizaciji projekta Termoelektrane Kamengrad čija je snaga 430 MW, odnosno dva bloka po 215 MW. Iako je načelnik opštine Sanski Most Faris Hasanbegović pokušavao ubijediti cjelokupnu javnost da će ova investicija donijeti 1.000 novih radnih mjesta, nije uspio u to uvjeriti lokalno stanovništvo. Pod pritiskom građana, u novembru 2019. godine, otkazana je sjednica opštinskog vijeća Sanski Most na kojoj se trebalo raspravljati o pismu namjere za izradnju TE Kamengrad. Stoga možemo konstatovati da je ova kineska investicija u prljavu energiju za sada onemogućena.

Izgradnja TE Ugljevik III donedavno je bila aktuelna kao investicija ruskog milijardera Rašida Serdarova, odnosno njegove firme Comsar Energy Group, a planirana je izgradnja

dva bloka ukupne snage 600 MW. Nakon dugogodišnjeg zastoja u realizaciji projekta zbog nepoštovanja evropskih standarda, kompanija Comsar Energy Group je u julu 2018. tražila da se koncesija produži sa 30 na 45 godina. Prema obrazloženju, investicija je neisplativa na 30 godina zbog niske cijene električne energije. Također, u TE Ugljevik 3 treba bude instalisane snage 350 MW umjesto planiranih 600 MW. Krajem maja 2019. pojavile su se informacije o tome da Elektroprivreda RS planira otkupiti koncesije od Comsar Energy Group za 180 miliona KM, odnosno da će Rašid Serdarov napustiti BiH sa oko 150 miliona KM više nego što je objektivno uložio. Svi računi ove kompanije u BiH su blokirani krajem 2020. godine, a sudbina dodijeljenih koncesija je i dalje neizvjesna.

Planovi o izgradnji TE Gacko II aktuelni su još od maja 2006. godine kada je Milorad Dodik, tada predsjednik Vlade RS, potpisao ugovor sa Češkom Elektroprivredom (ČEZ) o osnivanju zajedničkog preduzeća Nove elektrane Republike Srpske (NERS), o čemu je Žurnal detaljno istraživao u dokumentarnom filmu Terma. Tri godine kasnije, u januaru 2009. godine pojavljuju se informacije o tome da ČEZ napušta zajedničko preduzeće, a sve se završilo 2014. godine arbitražnim postupkom u kome je presuđeno da Elektroprivreda RS plati 15 miliona KM odštete ČEZ-u. Priča je obnovljena 2015. godine, a kao novi partneri su predstavljeni Kinezi, s obzirom da je tada bila aktuelna izgradnja TE Stanari, koju je gradila firma Dongfang Electric Corporation. Početkom aprila 2017. godine Vlada RS je potpisala Sporazum o saradnji na realizaciji projekta TE Gacko II sa kineskom firmom CMEC, a planirana je izgradnja termoelektrane instalisane snage 300 MW vrijedne oko milijardu maraka. Nedugo zatim, Vlada RS potpisuje dva ugovora sa tri kineske kompanije (CAIDC, CMEC i Poli) o gradnji TE Gacko II snage 350 MW, a početak gradnje je planiran za 2018. godinu. Međutim, do današnjeg dana sudbina ovoga u medijima ekskluzivno najavljenog projekta je nepoznata. Krajem 2016. godine tadašnji direktor Rudnika mrkog uglja (RMU) Banovići Munever Čerčić najavio je da će gradnja TE Banovići započeti 2017. godine, a da će biti puštena u rad krajem 2019. godine. Ugovor o gradnji jednog bloka snage 350 MW je usaglašen sa kineskom kompanijom Dongfang Electric Corporation. Žurnal je 2018. godine objavio da je na ovaj projekat potrošeno 12 miliona KM, a da on nije dobio dozvole za gradnju. Kao i kod svih prethodno pobrojanih projekata realizacija ni ovoga projekta još uvijek nije započeta.

Za sada je najizvjesnija izgradnja Bloka 7 TE Tuzla koji se finansira kreditom kineske Uvozno-izvozne banke (CEXIM) u iznosu od 641 milion eura, uprkos protivljenju Evropske energetske zajednice (EEZ) koja provodi energetska pravila Evropske unije (EU). EEZ u posljednjem izvještaju, koji je objavljen 30.11.2020. godine, ističe da se protiv Bosne i Hercegovine vodi osam prekršajnih postupaka zbog kršenja obaveza i zakona u gotovo svim

oblastima koje obuhvata sporazum o osnivanju EEZ. Za EEZ je jedan od ključnih problema to što je nastavljeno sa aktivnostima na izgradnji Bloka 7 TE Tuzla u vremenu kada zemlje EU nastoje da se odreknu energije čiji je izvor ugalj. Vlada FBiH je garantovala za kredit Elektroprivredi BiH, čiji je vlasnik, a finansiranje Bloka 7 dolazi od kredita kineske CEXIM banke. Potpisivanje ove garancije od strane Vlade FBiH dovelo je do prekida pregovora sa Sekretarijatom EEZ vezanih za ovaj projekat.

Prema riječima Janeza Kopača, direktora Sekretarijata EEZ, u intervjuu za Radio Slobodna Evropa, ovo bi moglo dovesti do sankcija poput uskraćivanja glasačkih prava Bosni i Hercegovini u EEZ-u, te uskraćivanje sredstava Evropske unije za pomoć u svim drugim oblastima. U suštini, prema mišljenju brojnih stručnjaka iz oblasti ekonomije i geopolitike, kineska ulaganja u "prljavu energiju" (termoelektrane) su jedan od modela na kojem oni "grade svoju ekonomiju", ali i politički uticaj. Kinezi zadužuju zemlje i od toga imaju finansijsku korist, a pored toga imaju i politički uticaj na odluke budućih članica EU.

Potemkinove hidroelektrane

Hidroelektrane (HE) su drugi po značaju segment elektroenergetskog sektora BiH. Sve postojeće velike hidroelektrane su u državnom vlasništvu. Iako u manjoj mjeri u odnosu na termoelektrane, hidroelektrane takođe bilježe gubitke u poslovanju. Potpuno je ista situacija vezano za izgradnju novih hidroenergetskih objekata kao i sa termoelektranama. Decenijama se pred izbore obećava izgradnja novih objekata, organizuju se ceremonije polaganja "kamena temeljca", ali to ne rezultira proizvodnjom električne energije.

Trenutno najaktuelniji hidroenergetski projekti su HE Dabar, HE Bistrica i HE Buk Bijela, a praćeni su brojnim sumnjivim poslovima.

Nakon višedecenijskih obećanja i otvaranja radova, Elektroprivreda RS u maju 2020. godine potpisala je ugovor o izgradnji HE Dabar sa kineskom kompanijom China Energy Gezhouba Group, po modelu "ključ u ruke". Prvobitno planirana vrijednost ovoga projekta bila je 352 miliona KM, nakon nekoliko godina je porasla na 488 miliona KM, a posljednja informacija koju je objavio portal Capital.ba jeste da je vrijednost ove investicije porasla na 661 milion KM.

Ugovor o gradnji HE Bistrica u vrijednosti 235 miliona KM potpisan je u decembru 2019. godine između Elektroprivrede RS i kineske kompanije AVIC. Nakon toga, osim informacija o problemima oko finansiranja, nije bilo značajnijih aktivnosti na ovom projektu.

Objekat oko koga se diže najviše prašine u javnosti je svakako HE Buk Bijela. Projekat je osmišljen još sedamdesetih godina 20. vijeka i predstavnici svih vlasti od tada pa do danas obećavaju početak radova. Tokom 2017. i 2018. godine Elektroprivreda RS je vodila

pregovore i potpisala sporazume vezano za ovaj projekat sa dvije kineske kompanije Dongfang Electric Corporation i AVIC, ali je izgradnja ostala u magli iznad rijeke Drine. U martu 2019. godine predstavnici Vlade Srbije i Vlade RS obavijestili su javnost da zajedno ulaze u projekat izgradnje HE Buk Bijela, kao i HE FOČA i HE PAUNCI, a sve to u okviru hidroenergetskog sistema (HES) Gornja Drina. Posljednja informacija iz oktobra 2020. godine jeste da gradnja HES Gornja Drina instalisane snage ukupno 180 MW počinje 2021. godine. Većinski vlasnik će biti Elektroprivreda Srbije (EPS) – 51%, dok će Elektroprivreda RS upravljati sa 49%, što je pokrenulo brojne rasprave o nadležnostima, ali i zaobilaženju Zakona o javnim nabavkama.

Osim neispunjenih obećanja, najava kineskih kredita za izgradnju i sporazuma sa potencijalnim izvođačima radova, hidroelektrane koje još nisu izgrađene karakteriše i to da im vlasti u Republici Srpskoj imenuju direktore i zapošljavaju radnike iako se pokretanju agregata i početku proizvodnje električne energije ne nazire početak.

Vjetroelektrane i solarne elektrane kao alternetiva “prljavoj energiji”

Potencijal za gradnju vjetroelektrana u BiH je veoma veliki i značajan. Studenti Elektrotehničkog fakulteta Univerziteta u Istočnom Sarajevu 2011. godine objavili su stručni rad prema kome postoji potencijal za izgradnju vjetroelektrana u BiH na oko 30 lokacija širom BiH, a ukupna procijenjena snaga tih objekata je oko 900 MW, što je jednako snazi tri termoelektrane snage po 300 MW.

Dvije jedine vjetroelektrane (VE) u BiH koje su priključene na mrežu su VE Mesihovina i VE Jelovača. VE Mesihovina je u vlasništvu Elektroprivrede HZHB i izgradnja je finansirana iz kreditnih sredstava, a VE Jelovača je investicija firme F.L. Wind d.o.o, kćerke firme FEAL d.o.o. čije je poslovanje vezano za mostarski Aluminij. Aluminij je, podsjetimo, uništen tako što je kupovao skupu struju od firme PPD povezane sa ruskim kapitalom, o kojoj je Žurnal pisao u više navrata.

Elektroprivreda BiH je izgradila VE Podveležje instalisane snage 48 MW i trenutno je u testnoj fazi. Elektroprivreda RS je pokrenula projekat izgradnje VE Hrgud snage takođe 48 MW, međutim, još uvijek je neizvjesna njegova realizacija.

Korištenje solarne energije u BiH je u samom začetku i trenutno nijedan ovakav objekat nije priključen na elektromrežu. Do sada se u javnosti pominjala izgradnja 3 solarne elektrane na krajnjem jugu Bosne i Hercegovine. Koncesiju za SE Bileća dobila je firma EFT International Investments Holdings Limited u vlasništvu Vuka Hamovića. Vlasnik koncesije za SE Trebinje 1 je Elektroprivreda RS, a dok za SE Ljubinje koncesija još nije dodijeljena.

Ukupna instalisana snaga planiranih solarnih elektrana je skoro 200 MW, a potencijali za

ovakve projekte na krajnjem jugu BiH su zasigurno mnogo veći, pa ostaje neodgovoreno pitanje zašto donosioci odluka na njih ne usmjeravaju državne, ali i strane investicije.

Izvor: etrafika.net